

This project is funded by the European Union
Ovaj projekat finansira Evropska unija

LJUDSKA PRAVA POVRATNIKA U BiH

2017. godina

Uvodne napomene

U okviru projekta „Mapiranje ljudskih prava u medijima promatrajući položaj građana, ranjivih slojeva društva i medijske zajednice“ planirano je da se svake godine održe tri fokus grupe sa povratnicima u neku od BiH opština gdje predstavljaju manjinsku etničku grupu, a razgovaralo se o njihovom položaju u lokalnoj zajednici u kontekstu poštovanja njihovih ljudskih prava. Osim samog istraživanja planirano je da se uradi i analiza zakonske regulative i statistike koje se bave povratnicima.

U skladu sa planiranim, urađeno je devet fokus grupa sa manjinskim etničkim grupama u lokalnim zajednicama. U 2017., fokus grupe su urađene sa Hrvatima u Derventi, Bošnjacima u Prijedoru i Srbima u Drvaru. Pošto se radi o vrlo specifičnoj populaciji, odlučili smo da sa njima razgovaramo i damo im mogućnost da slobodno i otvoreno govore o problemima sa kojima se susreću, imajući u vidu specifičnost svake lokalne sredine ponaosob.

Urađena je i desk analiza aktuelnog zakonodavstva koje se tiče zaštite ljudskih prava povratnika. Veoma je važno naglasiti da se zakonska regulativa nije mijenjala od 2017. godine i zbog toga imamo samo jednu takvu analizu, za sve tri godine.

Iako nije planirano projektom, urađen je monitoring medija o nasilju nad ženama u printanim i online medijima 15.03.-17.04.2018.. Analiza podataka nije dala neke zanimljive podatke i od toga se odustalo.

1. Statistički podaci

Od početka rata do potpisivanja Opšteg okvirnog sporazuma za mir u BiH, iz svojih prijeratnih domova u Bosni i Hercegovini pokrenuto je oko 2,2 miliona osoba, što čini više od 50% predratnog domicilnog stanovništva. Od tog broja, oko 1,2 miliona osoba potražilo je izbjegličku zaštitu u više od 100 zemalja širom svijeta, dok je, u isto vrijeme, oko milion ljudi raseljeno unutar Bosne i Hercegovine.

Prema posljednjem godišnjem statističkom izvještaju UNHCR-a za 2015. godinu, van BiH je 18.748 izbjeglica iz naše zemlje. Od toga 9.080 ima izbjeglički status u Srbiji, 4.055 u Francuskoj, 2.274 u Švajcarskoj, 1.412 u Njemačkoj, te preostali broj u drugim zemljama.

Popis raseljenih osoba na području Bosne i Hercegovine, izvršen je krajem 2000. godine, kada je evidentirano 557.275 raseljenih osoba (185.233 porodica), od kojih 93.422 porodice ili 50,43% na području FBiH, 84.318 ili 45,52% na području RS i 7.493 ili 4,05% na području Brčko distrikta BiH. Prema nacionalnoj strukturi, registrovano je 47,7% raseljenih Srba, 44,4% Bošnjaka, 7,5% Hrvata, a 0,4% preostalih registrovanih raseljenih osoba bili su pripadnici ostalih naroda u BiH.

Revizije statusa i brojčano stanje raseljenih osoba u BiH iz 2005. godine je pokazala da Bosni i Hercegovini u statusu raseljenih 41.013 porodica, ukupno 125.072 raseljene osobe, od kojih 56.287 ili 45% raseljeno je na području FBiH, 67.673 ili 54,1% na području RS i 1.112 ili 0,9% na području Brčko distrikta BiH. Od tog broja 69.099 raseljenih osoba (55,2%) pripadnika srpske nacionalnosti, 47.907 ili 38,3% bošnjačke, 7.450 ili 6% hrvatske, a preostalih 616 (0,5%) pripadnici su ostalih nacionalnosti.

Prema podacima iz 2015. godine u BiH je u statusu raseljenih 32.611 porodica, ukupno 98.574 raseljene osobe, od kojih je 38.345 ili 40,6% raseljeno na području Federacije BiH, 59.834 ili 58,8% na području Republike Srpske i 395 ili 0,5% na području Brčko Distrikta BiH. U nacionalnoj strukturi raseljenih osoba, prema nosiocu domaćinstva- porodici, 32,7% su Bošnjaci, 6,7% Hrvati, 60% Srbi i 0,6% pripadnici ostalih nacionalnosti. Ukupno gledano, na nivou BiH, najviše osoba raseljeno je između entiteta. Taj procenat najveći je u Republici Srpskoj, gdje 91% raseljenih osoba potiče iz Federacije BiH. U Federaciji BiH, pored raseljenih osoba koje potiču iz Republike Srpske (61%), ima značajan broj interno raseljenih osoba unutar entiteta Federacije BiH (39%). U Brčko Distriktu BiH 23% raseljenih osoba je interno raseljeno unutar Brčko Distrikta BiH, dok njih 75% potiče iz Federacije BiH, a 2% iz

Republike Srpske. U Federaciji BiH najviše raseljenih osoba je na području opština Tuzlanskog, Srednjobosanskog i Kantona Sarajevo, dok u Republici Srpskoj najveći broj raseljenih osoba boravi u Banjaluci, te na područjima opština Modriča, Doboje, Bijeljina i Zvornik.

Analiza UNHCR-a pokazala je da su četiri oblasti iskazane u Revidiranoj strategiji za provođenje Aneksa VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma najrizičnije u kontekstu nalaženja trajnih rješenja:

- zdravstvena zaštita raseljenih osoba i povratnika,
- socijalna zaštita raseljenih osoba i povratnika,
- rekonstrukcija stambenih jedinica izbjeglica, raseljenih osoba i povratnika i
- pravo na rad i zapošljavanje raseljenih osoba i povratnika.

U periodu od 2009. do 2016. godine obnovljene su 9.784 stambene jedinice, a planirano/u izgradnji je 8.895 stambenih jedinica, što je ukupno 18.679 stambenih jedinica. U odnosu na procijenjeni broj stambenih jedinica u Revidiranoj strategiji za provođenje Aneksa VII. Dejtonskog mirovnog sporazuma od 34.918, potrebno je obnoviti još 16.239 stambenih jedinica.

U 2012. godini u BiH bilo je evidentirano 156 kolektivnih centara sa 8.581 korisnikom. Projektom “Zatvaranje kolektivnih centara i alternativnog smještaja putem osiguranja javnih stambenih rješenja – CEB II” planira se zatvoriti 121 kolektivni centar i alternativni smještaj u 45 gradova i opština u BiH, dok će preostalih 35 referentnih biti riješeno u okviru realizacije drugih projekata, i to devet u Republici Srpskoj i 26 u Federaciji BiH.

2. Zakonska regulativa

Prava izbjeglica su definisana u Oštem okvirnom sporazumu za mir u Bosni i Hercegovini, tj. u okviru Ustava Bosne i Hercegovine u članu 2. “Sve izbjeglice i raseljene osobe imaju pravo da se slobodno vrate u svoje domove. Oni imaju pravo, u skladu sa Aneksom 7. Opšteg okvirnog sporazuma, da im se vrati imovina koje su bili lišeni za vrijeme neprijateljstva od 1991. i da dobiju naknadu za svu imovinu koja im se ne može vratiti. Sve obaveze ili izjave u vezi sa takvom imovinom, koje su date pod prisilom, ništavne su.”¹

¹ <http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf>

Zakon o izbjeglicama iz BiH i raseljenim osobama u BiH ("Službeni glasnik BiH" broj 23/99, 21/03 i 33/03),

Zakonu o raseljenim osobama, izbjeglicama i povratnicima u Republici Srpskoj ("Službeni glasnik RS" broj 33/99 i 42/05),

Zakonu o raseljenim osobama-prognanicima i izbjeglicama-povratnicima u Federaciji Bosne i Hercegovine ("Službene novine FBiH" broj 15/05) i

Strategija Bosne i Hercegovine za provedbu Aneksa 7. Dejtonskog mirovnog sporazuma.

3. Problemi sa kojima se susreću izbjegla i raseljena lica u Bosni i Hercegovini

Kada se govori o problemima u **obrazovanju** identifikovano je nekoliko problema: nije osigurano da se nacionalna grupa predmeta izučava sistemski i kontinuirano u područjima gdje je broj učenika ispod pedagoških standarda, nije u potpunosti eliminisana praksa prevoza učenika u jednonacionalne škole izvan njihovog upisnog područja, nije još uvijek osigurana dosljedna primjena zakonskih odredbi o sastavu školskih odbora, još uvijek postoje kolektivni i tranzitni centri u kojima boravi školska populacija koju je teško uključiti u redovni obrazovni proces, još uvijek su složene i neujednačene procedure priznavanja inostranih školskih isprava.

Kada se govori o problemima u **zdravstvu, socijalnoj zaštiti i zapošljavanju** tu se izbjeglice i raseljena lica ne razlikuju u velikoj mjeri od domicilnog stanovništva.

4. Monitoring medija o ljudskim pravima u printanim i online medijima od 15.03.-17.04.2018.

4.1 Metodologija

U periodu od 15.marta do 17.aprila, 2018. godine, predmet media monitoringa printanih i online medija bilo je pitanje izvještavanja o izbjeglicama. U okviru *press clippinga* koji je trajao mjesec dana pratili smo 24 printana medija i sve *web* portale na području Bosne i Hercegovine, te uvidjeli na koji način mediji na našem tlu izvještavaju o izbjeglicama u BiH , u kojoj mjeri izvještavaju o njima i na šta stavljaju fokus prilikom tog izvještavanja.

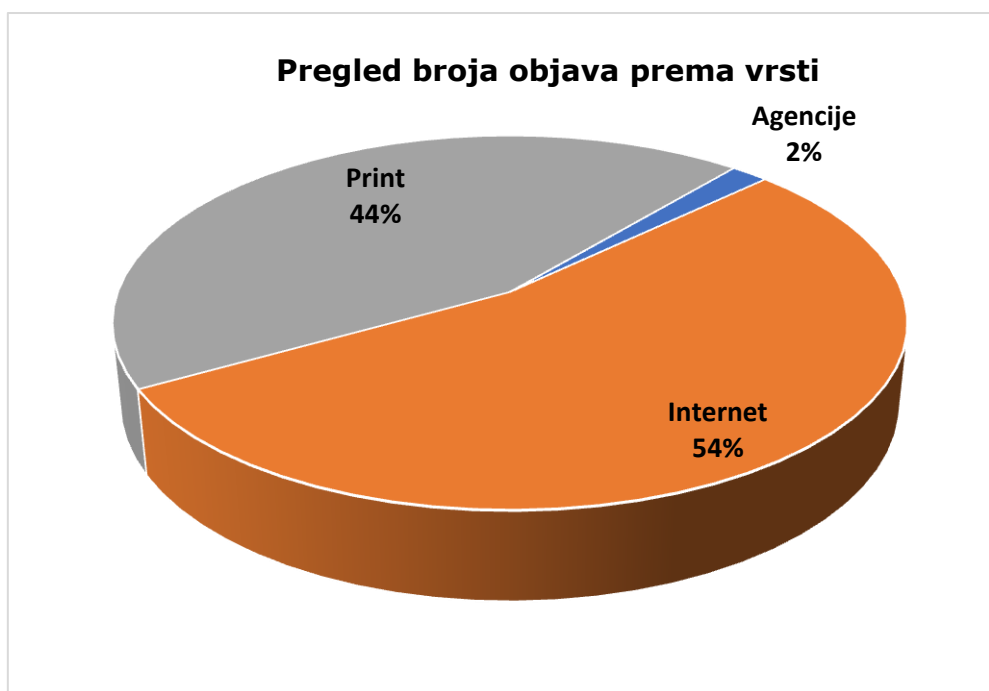
Svakodnevno su praćeni sljedeći mediji:

- **Printani mediji (dnevna izdanja):** Dnevni avaz, Dnevni list, EuroBlic, Glas Srpske, Jutarnji list, Nezavisne novine, Oslobođenje, Večernji list (izdanje za BiH), Večernje novosti (izdanje za BiH) , Poslovne novosti.
- **Printani mediji (sedmična i periodična izdanja):** Azra, Dani, Faktor, Gracija, Grazia, Ljepota i Zdravlje, Ladies In, Azra Family, Naša riječ, Semberske novine, Start, Stav, Urban magazine i Unsko-sanske novine Krajina.
- **Svi internet portali** na području Bosne i Hercegovine.

4.2 Rezultati

Tokom posmatranog perioda zabilježeno je 280 objava u kojima su se spominjale izbjeglice, njihova prava, rješenja za pomoć izbjeglicama, vladine odluke o rješavanju stambenih pitanja za njih, kao i izložbe, ali najveći broj objava je bio na temu masovnog ulaska migranata u BiH.

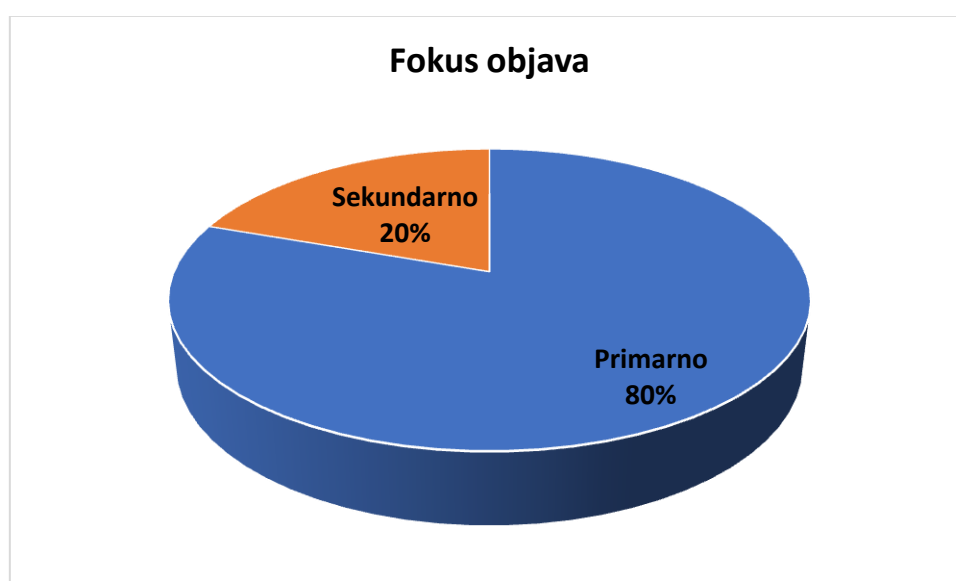
U narednom grafikonu i tabeli dat je pregled broja objava po vrsti medija

Grafikon 1.

80% od ukupnog broja objava praćenih u navedenom periodu je imalo primarni karakter, odnosno primarne teme su bile direktno vezane za izbjeglice, bilo da se radi o njihovim problemima, rješenjima njihovih problema ili uspjesima koje su postigli.

55 objava, odnosno 20% od ukupnog broja objava bile su sekundarne, tj. tema izbjeglica i ljudskih prava je usputno spomenuta u medijskim objavama.

Grafikon 2.

Tabela 1. Ukupan broj objava u printanim medijima

Medij	Broj objava
Dnevni avaz	19
Dnevni list	18
Euro Blic	20
Glas Srpske	12
Nezavisne novine	15
Večernje novosti	2
Večernji list	20
Dani	1
Jutarnji list	1
Oslobođenje	11
Poslovne novosti	2
Start	1
Stav	2

Tabela 2. Ukupan broj agencijskih objava

Medij	Broj objava
Fena.ba	5

Tabela 3. Ukupan broj objava na web portalima

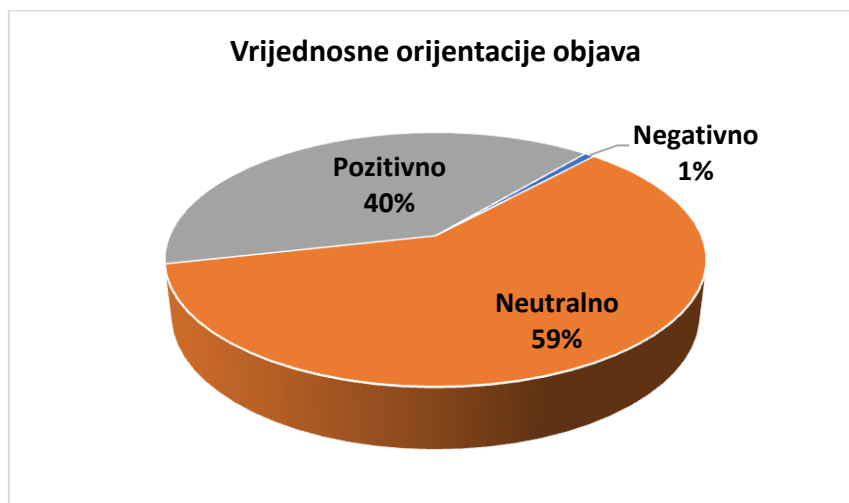
Internet	151
24sata.info	1
Abc.ba	1
Akta.ba	1
Avaz.ba	3
Ba.voanews.com	2
Balkans.aljazeera.net	1
Bhdijaspora.net	1
Bhrt.ba	1
Bih-x.info	1
Biscani.net	3
Bl-portal.com	1
Bljesak.info	2
Bportal.ba	1
Cenzura.ba	2
Dan.ba	1
Depo.ba	1
Direktno.ba	1
Dnevni-list.ba	1

dw.com	1
Efm.ba	1
Facetv.ba	2
Faktor.ba	4
Fbl.ba	1
Federalna.ba	2
Fokus.ba	4
Freshpress.info	1
Frontal.ba	1
Glassrpske.com	3
gracanicki.ba	2
Haber.ba	1
Hayat.ba	1
hip.ba	1
hms.ba	1
Index.ba	1
Informativa.ba	1
inreformato.ba	1
Insajder.ba	1
interview.ba	2
Kliker.info	1
Klix.ba	5
Krajina.ba	2
Krupljani.ba	1
mondo.ba	2
mostarski.ba	1
Mreza-mira.net	1
nasatv.ba	1
naslovi.net	1
Nezavisne.com	4
nezavisni.ba	1
Nkp.ba (WEB)	1
Novasloboda.ba	1
Novi.ba	1
Novi-vjetar.com	1
Novovrijeme.ba	1
Novum.ba	1
Oslobodjenje.ba	5
Palelive.com	1
Poduzetnik.ba	1
Profitiraj.ba	1
psb.ba	1
radiobrcko.ba	1
radioderventa.com	1
radiokameleon.ba	1

radio-krajina.com	1
Radioljubuski.ba	1
Radiosarajevo.ba	4
Rtrs.tv	3
rtv7.ba	2
Rtvbpk.ba	1
Rtvslon.ba	1
Rvtk.ba	1
Rtvusk.ba	2
saff.ba	1
sarajevo-rs.com	1
Senzor.ba	1
Slobodnaevropa.org	1
Source.ba	2
Starmo.ba	2
Stav.ba	3
Svevijesti.com	2
Svojtiposo.ba	1
Theworldnews.net	1
Tip.ba	1
Tntportal.ba	1
Troplet.ba	1
Tuzlainfo.ba	1
Tuzlalive.ba	1
Tuzlanski.ba	1
uskdanas.ba	1
usn.co.ba	2
Vecernji.ba	6
vesti.rs	1
Vijesti.ba	4
Visegrad24.info	1
Visoko.co.ba	1
zenicainfo.ba	1
Zenit.ba	2

4.2.1 Vrijednosne orijentacije objava

Kada je u pitanju vrijednosna orijentacija objava, najveći broj objava je označen kao neutralan, a takve objave su većinom govorile o dolasku izbjeglica na područje BiH, njihovom boravku u državi. Pozitivnih objava je bilo 111, a one su govorile o pozitivnim rješenjima za izbjeglice, izložbama, uspješnim ljudima koji su izbjegli iz BiH, izgradnji stambenih jedinica za izbjeglice i sl.

Grafikon 3.

Tabela 4. Vrijednosne orijentacije objava u printanim medijima

Dani	1
Neutralno	1
Dnevni avaz	19
Neutralno	11
Pozitivno	8
Dnevni list	18
Neutralno	14
Pozitivno	4
Euro Blic	20
Neutralno	17
Pozitivno	3
Glas Srpske	12
Neutralno	5
Pozitivno	7
Jutarnji list	1
Neutralno	1
Nezavisne novine	15
Negativno	1
Neutralno	9
Pozitivno	5
Oslobodjenje	11
Neutralno	7
Pozitivno	4
Poslovne novosti	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Start	1
Neutralno	1
Stav	2
Neutralno	2
Večernje novosti	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Večernji list	20
Neutralno	18
Pozitivno	2

Tabela 5. Vrijednosne orijentacije objava na portalima

24sata.info	1
Neutralno	1
Abc.ba	1
Pozitivno	1
Akta.ba	1
Pozitivno	1
Avaz.ba	3
Neutralno	1
Pozitivno	2
Ba.voanews.com	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Balkans.aljazeera.net	1
Neutralno	1
Bhdijaspora.net	1
Neutralno	1
Bhrt.ba	1
Pozitivno	1
Bih-x.info	1
Pozitivno	1
Biscani.net	3
Neutralno	3
BI-portal.com	1
Pozitivno	1
Bljesak.info	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Bportal.ba	1
Pozitivno	1
Cenzura.ba	2
Neutralno	2
Dan.ba	1
Neutralno	1
Depo.ba	1
Neutralno	1
Direktno.ba	1
Neutralno	1
Dnevni-list.ba	1
Neutralno	1
dw.com	1
Neutralno	1
Efm.ba	1
Pozitivno	1

Facetv.ba	2
Neutralno	2
Faktor.ba	4
Neutralno	1
Pozitivno	3
Fbl.ba	1
Pozitivno	1
Federalna.ba	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Fokus.ba	4
Pozitivno	4
Freshpress.info	1
Pozitivno	1
Frontal.ba	1
Pozitivno	1
Glassrpske.com	3
Neutralno	1
Pozitivno	2
gracanicki.ba	2
Neutralno	2
Haber.ba	1
Pozitivno	1
Hayat.ba	1
Pozitivno	1
hip.ba	1
Neutralno	1
hms.ba	1
Neutralno	1
Index.ba	1
Pozitivno	1
Informativa.ba	1
Pozitivno	1
inreformatator.ba	1
Pozitivno	1
Insajder.ba	1
Neutralno	1
interview.ba	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Kliker.info	1
Pozitivno	1
Klix.ba	5
Neutralno	3
Pozitivno	2

Krajina.ba	2
Neutralno	2
Krupljani.ba	1
Pozitivno	1
mondo.ba	2
Neutralno	2
mostarski.ba	1
Pozitivno	1
Mreza-mira.net	1
Neutralno	1
nasatv.ba	1
Neutralno	1
naslovi.net	1
Neutralno	1
Nezavisne.com	4
Neutralno	3
Pozitivno	1
nezavisni.ba	1
Neutralno	1
Nkp.ba (WEB)	1
Pozitivno	1
Novasloboda.ba	1
Pozitivno	1
Novi.ba	1
Pozitivno	1
Novi-vjetar.com	1
Pozitivno	1
Novovrijeme.ba	1
Pozitivno	1
Novum.ba	1
Pozitivno	1
Oslobodjenje.ba	5
Neutralno	2
Pozitivno	3
Palelive.com	1
Pozitivno	1
Poduzetnik.ba	1
Pozitivno	1
Profitiraj.ba	1
Pozitivno	1
psb.ba	1
Pozitivno	1
radiobrcko.ba	1
Neutralno	1
radioderventa.com	1

Pozitivno	1
radiokameleon.ba	1
Pozitivno	1
radio-krajina.com	1
Neutralno	1
Radioljubuski.ba	1
Neutralno	1
Radiosarajevo.ba	4
Neutralno	3
Pozitivno	1
Rtrs.tv	3
Neutralno	1
Pozitivno	2
rtv7.ba	2
Neutralno	2
Rtvbpk.ba	1
Neutralno	1
Rtvsln.ba	1
Neutralno	1
Rvtk.ba	1
Pozitivno	1
Rtvusk.ba	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
saff.ba	1
Neutralno	1
sarajevo-rs.com	1
Neutralno	1
Senzor.ba	1
Pozitivno	1
Slobodnaevropa.org	1
Neutralno	1
Source.ba	2
Pozitivno	2
Starmo.ba	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Stav.ba	3
Neutralno	2
Pozitivno	1
Svevijesti.com	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Svojtiposo.ba	1
Neutralno	1

Theworldnews.net	1
Pozitivno	1
Tip.ba	1
Pozitivno	1
Tntportal.ba	1
Negativno	1
Troplet.ba	1
Neutralno	1
Tuzlainfo.ba	1
Pozitivno	1
Tuzlalive.ba	1
Pozitivno	1
Tuzlanski.ba	1
Neutralno	1
uskdanas.ba	1
Neutralno	1
usn.co.ba	2
Neutralno	1
Pozitivno	1
Vecernji.ba	6
Neutralno	4
Pozitivno	2
vesti.rs	1
Neutralno	1
Vijesti.ba	4
Neutralno	1
Pozitivno	3
Visegrad24.info	1
Neutralno	1
Visoko.co.ba	1
Neutralno	1
zenicainfo.ba	1
Neutralno	1
Zenit.ba	2
Neutralno	2

Tabela 6. Vrijednosne orijentacije agencijskih objava

Fena.ba	5
Neutralno	1
Pozitivno	4

5. Prijedor

Fokus grupa u Prijedoru održana je 09. maja u 18h. U radu fokus grupe je učestvovalo 11 osoba, 6 muškarca i 5 žena, različitog stepena obrazovanja i starosti. U skladu sa smjericama klijenta, kreirali smo uzorak. Uslovi za održavanje fokus grupe su bili zadovoljavajući. Ispitanici su samo donekle znali o čemu će se tačno razgovarati i nisu mogli unaprijed da pripreme svoja izlaganja. Atmosfera tokom rada fokus grupe je bila opuštena i stekao se utisak da su učesnici bili iskreni.

5.1 Najveći problemi Bošnjaka iz Prijedora

Najveći problemi Bošnjaka u Prijedoru je odlazak mladih, nezaposlenost, lijenost, podjeljenost između sebe i neorganizovanost. Bošnjaci iz Prijedora su 90-ih godina ostali bez svoje elite i to je u velikoj mjeri uticalo na njihov povratak i ostanak u ovom gradu.

Nezaposlenost je problem svih žitelja Prijedora, ali to se posebno odražava na povratnike. Moglo se čuti da je u Prijedoru 80% povratnika nezaposleno. „Problem je dobiti posao i ako imaš potrebne kvalifikacije, a još veći problem je dobiti posao koji nosi neku moć (direktori, šefovi i sl.), jer to su mjesta koja najmanje zavise od znanja i sposobnosti, već od političke podobnosti“. Ljudi nemaju volje, ni strpljenja, pogotovo visokoobrazovani, da čekaju da se neko smiluje i zaposli ih, prema riječima ispitanika. U Prijedoru trenutno rade samo dva ljekara Bošnjaka. Kod privatnika je nešto drugačije stanje. S jedne strane kada se otvarao „Bingo“ (vlasnik firme je Bošnjak iz Federacije BiH) u Prijedoru jedan od uslova je bio koliko da zaposli članova određenih partija, dok je u malim preduzećima situacija malo bolja tj. zapošljavaju se ljudi koji hoće da rade i znaju posao bez obzira na etničku pripadnost, naveli su ispitanici.

Učesnici fokus grupa istakli su kao primjer diskriminacije bodovanje prilikom konkurisanja na posao ili stipendiju, gdje djeca palih boraca (Srba) dobijaju deset bodova, a oni ne, što ih stavlja u nepovoljnu situaciju. Nakon provjere smo utvrdili da ovo pravilo više ne važi na konkursima za posao u Republici Srpskoj, ali je sasvim jasno da Bošnjaci iz Prijedora to ne

znaju. Djeca, Bošnjaka koji su ubijeni u Prijedoru, nemaju nikakve beneficije u ovom gradu ili opštini.

„Ljudi su se ulijenili, neće da rade, navikli su da se nešto dobije od drugih sa strane (donatori, dijaspora) i neće da rade, kao što su radili prije 10 ili 15 godina. Nisu više ambiciozni i prestali su da se bore za sebe“, rekli su tokom fokus grupe.

Smeta im kada ih zovu povratnici, jer oni to nisu, samo su se vratili da žive u svom gradu.

„Nigdje nismo prispjeli u Prijedoru povratnik u Sarajevu došljaci“

5.2 Bezbjednost i diskriminacija u Prijedoru

Bezbjedonosan situacija u opštini Prijedor je veoma dobra. Policija radi odličan posao i najveći broj njih se osjeća veoma bezbjedno. Ipak stariji ispitanici smatraju da sam odnos prema Bošnjacima nije baš najbolji. Oni osjećaju da ih Srbi ne žele ovdje i da im još uvijek nisu iskreno pružili ruku prijateljstva.

„Bošnjaci su otvarali fine lokale u centru Prijedora, ali su oni propadali, jer nisu mogli da žive samo od posjete povratnika“

Problem su stalne izjave koje dolaze od političara iz Vlade Republike Srpske (najave referenduma i sl.) unose zebnju i nestabilnost među prijedorske Bošnjake i podstiču ih da razmišljaju o odlasku iz Prijedora. Ko je jednom preživio Prijedor iz 90-ih godina to ne može zaboraviti i ignorisati, prema riječima ispitanika.

„Mi smo još uvijek spakovani u torbama“

Iz Kozarca je u posljednjih nekoliko godina otišlo 50 porodica ne samo zbog loših ekonomskih uslova i nezaposlenja, već zato što ne vide tu perspektivu i plaše se za budućnost svoje djece. Ljude je uhvatila apatija i pitaju se „šta ja radim ovdje, što i ja ne idem“.

Moglo se takođe čuti da se ljudi iz Federacije BiH plaše da borave u Prijedoru i da se plaše da prenoće, ali je upitno koliko to ima uticaja i na Bošnjake koji žive u Prijedoru.

Ta diskriminacija nije više tako javna, već možemo reći da ne postoji volja da se Bošnjaci u Prijedoru osjećaju ravnopravno sa Srbima. Srpski političari ne žele da rizikuju da bi ispunili zahtjeve Bošnjaka.

Bošnjacima smetaju obilježja poginulim Srbima u javnim institucijama, jer ih to podsjeća na rat, pogotovo što se tu ne nalaze imena ubijenih Bošnjaka. Navode primjere bolnica, policije, sudova. Bošnjaci su kroz institucije sistema tražili da se jedna ulica nazove po doktoru Bošnjaku koji je ubijen u Prijedoru, ali nisu uspjeli da to dobiju. Selo Ćela je preimenovano u Petrovo. Smeta im vjeronauka u školi generalno, jer to dijeli djecu.

Interesantan je slučaj osoba koje žele da ostvare prava kao civilne žrtve rata moraju da dokažu da osoba koja je ubijena u Prijedoru nije pripadala „neprijateljskoj vojsci“. Takođe u smrtovnicama osoba koje su ubijene u Prijedoru piše „umro prirodnom smrću“, takođe ima ljudi koji su ubijeni 1992. godine, a u smrtovnici piše da su umrli 1996. godine, jer je takav zakon.

5.3 Politička situacija u Prijedoru

Bošnjaci su dio vlasti u gradu Prijedoru, ali- kako ispitanici kažu, bošnjaki narod nema neke velike koristi od njih. Bošnjaci su u manjini i nemaju veliku moć. Političke partije dijele i zavađaju Bošnjake i umanjuju njihov uticaj u lokalnoj politici. Političke lidere interesuje samo lični benefit i po tome se ne razlikuju od srpskih političara.

Ipak, ne krive samo političare za ovakvo stanje u Prijedoru, jer veliki broj prijedorskih Bošnjaka ne glasa na izborima, ali su i Bošnjaci prilično nezainteresovani za sve ono što se dešava u lokalnoj zajednici.

Posebno su bijesni na bošnjačke političare iz Federacije BiH i mišljenja su da ih baš briga za prijedorske Bošnjake. Negiranje postojanja Republike Srpske od strane bošnjačkih političara samo šteti Bošnjacima u ovom entitetu, naveli su ispitanici.

5.4 Položaj mladih Bošnjaka u Prijedoru

Učesnici fokus grupe procjenjuju da od ukupnog broja mladih ljudi u Prijedoru ima između 7% i 10% Bošnjaka. Ispitanici su naveli da mogu nabrojati sve studente Bošnjake iz Prijedora. Veliki broj njih studira u Sarajevu ili Austriji i male su šanse da se poslije završenog fakulteta vrate u Prijedor. Na studije u Sarajevo idu prije svega što taj grad pruža

veće mogućnosti za napredak i karijeru, i to ne očekuju u Banjaluci. Veliki broj Bošnjaka ima familiju u inostranstvu ili Federaciji BiH i oni „vuku“ mlade Bošnjake iz Prijedora.

Mlađi Bošnjaci ne primjećuju bilo kakvu diskriminaciju od strane običnih građana, ali se slažu da postoji institucionalna diskriminacija od strane vlasti (opštinske i entitetske) jer nemaju jednake mogućnosti kao Srbi, kako navode ispitanici fokus grupe. Djeca se često koriste u političke svrhe, ne vodeći računa o tome kakvi su to skupovi i kakva osjećanja izazivaju kod njih.

„Ako se obilježava neki dan srpskih vojnika, boraca, i djeca Bošnjaka idu na to obilježavanje“

Takođe, obilježavanje krsnih slava institucija, a pogotovo školske slave „Sveti Sava“, kod jednog broja Bošnjaka izaziva nelagodu. Oni ne moraju da idu na njih, ali treba biti hrabar pa to odbiti.

Smeta im kada se Republike Srpske predstavlja kao država.

5.5 Školstvo u Prijedoru

Problem bosanskog jezika je prisutan u školama gdje su većina bošnjačka djeca, ali to je političko pitanje koje se ne odražava u velikoj mjeri sa smo funkcionisanje škole. Tamo gdje su većina bošnjačka djeca radi se po Federalnom planu i programu. U knjižice se piše „jezik bošnjačkog naroda“.

Kao što smo ranije kazali smeta ima zloupotreba djece u političke svrhe i obilježavanje školske slave, jer bi institucije trebale da budu sekularne i odvojene od religije.

Roditelji bošnjačke djece koja idu u osnovne škole u Prijedoru sa većinom srpske djece primjećuju da postoji različit odnos prema njihovoj djeci (ocjenjivanje, odnos prema djeci, udžbenici koji više govore o srpskoj istoriji, nego istoriji Bosne i Hercegovine) ali je teško razlučiti da li je to stvarno tako ili je to samo impresija roditelja.

5.6 Zdravstvo i socijalna zaštita

Kada se govori o zdravstvu i socijalnoj zaštiti ne postoji bilo kakav oblik diskriminacije i zadovoljni su odnosom ovih institucija prema njima.

5.7 Infrastruktura u mjestima gdje su Bošnjaci većina

Učesnici fokus grupa smatraju da se vrši diskriminacija Bošnjaka kada se radi o finansiranju i izgradnji infrastrukturnih projekata. Navode primjer asfaltiranja puteva u nekim selima, gdje je opština Prijedor u srpskim selima to finansirala 100%, a u Bošnjačkim selima 60% su ulagali Bošnjaci, a 40% opština. Bošnjaka nema mnogo i oni nisu atraktivni domaćim političarima, zato se srpski političari više okreću Srbima.

Takođe, ispitanici tvrde da su prilikom izbora Savjeta mjesnih zajednica Bošnjaci u podređenom položaju, ali to ne potkrepljuju adekvatnim primjerima i argumentima.

5.8 Međunarodna zajednica i donatori

Ne očekuju mnogo od međunarodne zajednice i žao im je što se više nije radilo na samoodorživom povratku tj. na otvaranju novih radnih mjesta gdje bi ljudi i njihova djeca radili. Bošnjaci koji su članovi određenih nevladinih organizacija, bave se različitim projektima, ali da bi mogli opstati više se prilagođavaju potrebama donatora, nego stvarnim potrebama ljudi na terenu.

6. DRVAR

Fokus grupa u Drvaru održana je 10. maja u 16h. U radu fokus grupe je učestvovalo 10 osoba, 5 muškarca i 5 žena, različitog stepena obrazovanja i starosti. U skladu sa smjernicama klijenta, kreirali smo uzorak. Uslovi za održavanje fokus grupe su bili zadovoljavajući. Ispitanici su samo donekle znali o čemu će se tačno razgovarati i nisu mogli unaprijed da pripreme svoja izlaganja. Atmosfera tokom rada fokus grupe je bila opuštena i stekao se utisak da su učesnici bili iskreni.

6.1 Najveći problemi Srba u opštini Drvar

Ispitanici kao najveći problem u Drvaru navode nezaposlenost. U Drvaru trenutno rade javne službe (policija, pošta, komunalno i sl.) i pilane. Problem je što se Srbi ne mogu zaposliti u javnim institucijama gdje su velike plate (pošte, elektrodistribucija, šumarija). Tu su zaposleni Hrvati. Moramo imati na umu da su Hrvati, tu bili po završetku rata i oni su zauzeli atraktivna radna mjesta. U javnim ustanovama gdje su plate manje ima i Srba (opština, Dom zdravlja, škole, Komunalno preduzeće). Srbi se teško zapošljavaju za stalno u javnim ustanovama koje su pod ingerencijom kantona. Ispitanici procijenjuju da u Drvaru trenutno radi oko 300 Srba u javnim ustanovama. U Drvaru najviše ima penzionera.

Takođe, veliki problem je i odlazak Srba iz Drvara koji je opet uslovljen nedostatkom posla i lošom ekonomskom situacijom u opštini. Ovo je veliki problem mladih ljudi koji se u Drvar vrate sa završenim fakultetom i opet ne mogu da nađu posao.

„Treba nam fabrika koja će zaposliti 300 ljudi i biće nam bolje“

Veliki broj ljudi radi na crno, ali to nije povezano sa etničkom pripadnošću već sa odnosom između vlasnika firmi i radnika.

Ispitanici su napomenuli da postoji problem sa zdravstvom. U Drvaru radi samo Dom zdravlja, dok se za sve malo zahtjevnije zahvate (od lomova do poroda) odlazi u Livno koje je udaljeno 105 kilometara, jer nemaju dovoljno stanovnika za otvaranje bolnice. Opština nema pedijatra.

Djece za vrtić ima (oko 60-ero djece) ali nema vrtića, pred svake izbore obećavaju da će ga završiti, ali se ništa ne dešava, navode ispitanici. U međuvremenu je vrtić završen i otvoren.

Srbi misle da Hrvati namjerno uništavaju privredne resurse da Srbi ne bi imali gdje da rade i samim tim da žive u Drvaru.

Drvar nema kontrolu nad prihodima koji se dobijaju od sječe šume, i sve pare odlaze u kanton.

Stiče se utisak da su ljudi u Drvaru digli ruke sami od sebe, očekuju da neko umjesto njih dođe i riješi njihove probleme. Ne udružuju se, nemaju novca za započinjanje novih poslova, ne znaju kako da osvoje nova tržišta, kako da dovedu investitore, jednostavno rečeno nisu preduzimljivi. Dodamo li tome i socijalistički mentalitet koji je još uvijek prisutan kod starijih, situacija izgleda prilično loše.

5.2.2 Infrastruktura u optini Drvar

Imaju problem sa vodom, ali to je problem koji se vuče još od socijalizma. Puteve obećavaju pred izbore, ali od toga najčešće nema ništa.

6.2 Mladi u Drvaru

Mladi ljudi kažu da i je dobro u Drvaru ako mogu da se zaposle i žive od plate koju zarade. Kod njih postoji jedna specifična vrsta ljubavi prema Drvaru da su se mnogi vratili poslije studiranja.

6.3 Političko stanje u opštini Drvar

U Drvaru je na vlasti SNSD ali je njegov uticaj veoma mali tj. mogu uticati samo na dešavanja u opštini, dok sve što je u nadležnosti kantona kontrolišu Hrvati.

„Bez obzira što smo mi u Drvaru većina, mi smo manjina jer se oni uvijek pitaju“

Na prvu loptu kažu da su zadovoljni kako se vlasti Republike Srpske odnose prema Srbima u Drvaru, ali kada se malo dublje zagrebe vidite da su ljudi prepušteni sami sebi i da na političare gledaju kao na borce za lične interese. Republike Srpska je uložila novac u obnovu

objekata u Drvaru, ali je jasno da bez posla za građane sve će to biti uzalud. Srpski političari ih se sjete samo pred izbore, obećaju svašta i zaborave ih.

Prema riječima ispitanika vlast kantona, hrvatska većina, nije mnogo zainteresovana za položaj Srba u Drvaru.

6.4 Bezbjedonosna situacija u Drvaru

Srbi se u Drvaru odjećaju slobodnim i svoj na svome, jer su sada u većini. Kada su bili u manjini bilo je animoziteta između Srba i Hrvata. Nema nekih bezbjedonosnih problema. Policiju većinom čine Srbi.

6.5 Školstvo u opštini Drvar

Od učesnika fokus grupe mogli smo čuti da veliki broj hrvatskih prosvetnih radnika nema potrebne kvalifikacije za rad u školama, ali je to teško provjeriti. Ispitanici tvrde da rade po planu i programu iz Federacije BiH, ali se poštuje nacionalna grupa predmeta.

U srednjoj školi u Drvaru preko zime je jako loše grijanje, jer je ona pod ingerencijom kantona, dok je osnovnim školom upravlja opština i tu je grijanje sasvim pristojno.

U ovoj godini je upisano tek 25 prvaka i plaše se da će veoma brzo ostati bez srednje škole. Srbi najčešće studiraju u Banjaluci i malo se ko vrati posle završenog fakulteta.

6.6 Međunarodna zajednica i donatori

Prema mišljenju ispitanika stranci i donatori su upropastili Drvar.

„Uvijek su pomoć davali istim“

Dešavalo se da donacije dobijaju ljudi koji žive u Banjaluci, a ne oni što su se vratili u Drvar. Bilo je tu raznih dilova između onih što su dijelili pomoć i onih koji su dobijali tu pomoć, ali i donacija koje se dijele pred izbore.

7. DERVENTA

Fokus grupa u Derventi održana je 15. maja u 16h. U radu fokus grupe je učestvovalo 9 osoba, 8 muškarca i 1 žena. Prilikom kreiranja uzorka naišli smo na nepremostive probleme. Među Hrvatima povratnicima u Derventu nema mnogo mladih i srednovječnih ljudi, mahom su to penzioneri, tako da smo fokus grupu kreirali prema stanju na terenu. Uslovi za održavanje fokus grupe su bili zadovoljavajući. Ispitanici su samo donekle znali o čemu će se tačno razgovarati i nisu mogli unaprijed da pripreme svoja izlaganja. Atmosfera tokom rada fokus grupe je bila opuštena i stekao se utisak da su učesnici bili iskreni.

7.1 Najveći problemi Hrvata u Derventi

Hrvati u Derventi smatraju da opština i opštinske službe, najčešće komunalne, ne žele da pružaju pun kvalitet usluga u naseljima i selima u kojima su Hrvati većina. Navode primjer izlivanje kanalizacije na ulici ispred kuće katoličkog svećenika, koju niko nije sanirao i pored prijava građana da im to smeta.

Ovdje je teško razlučiti da li postoji sistemsko i plansko opstruisanje prava Hrvata od strane opštinskih ili nekih drugih vlasti u Derventi ili je to samo subjektivno mišljenje pripadnika hrvatske etničke grupe.

Drugi problem sa kojim se suočavaju hrvatski povratnici u Derventu je odlazak mladih ljudi. Najveći broj mladih ljudi iz Dervente je otišao 1992. godine i više se nikad nisu vratili. Ostali su u Hrvatskoj ili su otišli negdje dalje, najčešće u Njemačku. U Derentu su se vratili penzioneri. Mladi hrvati ne mogu da se vrate ovdje, jer nemaju od čega da žive i gdje da rade. Oni su svjesni da to nije problem samo Hrvata, ali to je kod njih veoma prisutno.

Treći problem na koji su ukazali je povećanje poreza na šumu koje je donijelo Opštinsko vijeće Derventa i zbog te odluke porez se povećao i do 500%. Iako ova odluka važi za sve stanovnike opštine Derventa, Hrvati se nalaze u posebno teškom položaju jer se u knjigama vodi da oni imaju šumu, a ta šuma je još u ratu i neposredno poslije rata posječena. Oni ne misle da je ova odluka usmjerena isključivo protiv Hrvata, ali oni najviše ispaštaju. I danas se šuma sječe na parcelama Hrvata koji su odsutni i niko to ne pokušava da spriječi.

Četvrti problem je odsustvo povratka Hrvata u Derventu. Anaks 7. je potpuno podbacio, Hrvati nestaju u Derventi. Mladih Hrvata u Derventi nema. Povratak je kasno počeo i ljudi su

izgubili volju da se vrate, jer su se navikli da žive u mjestima u kojima su izbjegli. U Derventi nije bila organizovana akcija da se vrate, ni od strane Republike Srpske, ni od strane opštine Derventa, ni od strane gdje su izbjegli. Oni su bili prepušteni sami sebi kada su se vraćali. Hrvatska je stimulisala ostanak izbjeglica u Hrvatskoj i to se nije krilo.

Hrvatima je bilo zabranjeno da se vrate u Derventu poslije rata i bila im je oduzeta tj. nacionalizovana sva zemlja koju su posjedovali. To im je bila jasna poruka kako na njih gledaju.

„Mi se borimo da približimo svoja prava koliko i Srbi, ali ni Srbi nemaju sva svoja prava“

7.2 Infrastruktura u opštini Derventa

Obnova je rađena kampanjski i stihijski, kako navode ispitanici. Zahvaljujući aktivnostima hrvatskih organizacija obnovljeno je 80% infrastrukture, a 20% je donirala opština Derventa. Oni ne spore da je i opština ulagala u infrastrukturu, ali se pitaju da li je moglo više?

Povratnici moraju da plaćaju građevinske dozvole iako obnavljaju vlastite porušene kuće.

7.3 Mladi u Derventi

Mladih Hrvata u Derventi nema, niti se rađaju niti se vraćaju. Nemaju gdje da se vrate, jer nema posla, prema riječima ispitanika. Da je bio interes da se Hrvati vrate u Posavinu trebalo je napraviti tri fabrike da ljudi mogu da rade i da zarade normalnu platu, onda bi se možda mladi i vraćali. Niko im ništa ne nudi.

7.4 Političko stanje u opštini Derventi

Hrvati imaju svoje predstavnike u opštini Derventa (dva poslanika), ali njihov uticaj je veoma mali. Interesantno je da HDZ BiH nije htjela ni da se kandiduje na izborima u Derventi ni u odsustvu. Nemaju neku veliku korsi od političara iz Hrvatske i moglo se čuti da je njihov povrtak samo opterećenje za Hrvatsku i da se ona ne raduje tome. Što se tiče HDZ BiH ni njega ne hvale niti imaju neke koristi od te političke partije.

Bila je u opticaju teza da se Hrvati ne žele vratiti u Derventu i BiH, ali ako sada otvorite ladicu u opštini Derventa, naći ćete 250 do 300 zahtjeva za obnovu imovine, koji nisu realizovani.

7.5 Bezbjedonosna situacija u Derventi

Hrvati u Derventi se osjećaju sigurnim, jer para nemaju i niko nije kriv. „Nema razloga da nas neko na bilo koji način maltretira“, rekli su ispitanici.

7.6 Školstvo u opštini Derventa

Ne znaju kakvo je jer nema djece u školama, tek nekoliko djece.

7.7 Zdravstvo u opštini Derventa

Oni su zadovoljni kako se prema njima odnose u zdravstvenim ustanovama. Usluga je korektna u Domu zdravlja, ali u bolnice idu u Doboj i Banjaluku.

7.8 Međunarodna zajednica i donatori

Donatora je bilo mnogo, ali to nisu iskoristili kako treba, kako kažu, jer ništa nije išlo preko države. To je trajalo sve dok nije napravljeno Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice u Sarajevu, kada se donose propisi i sve onda lagano kreće naprijed.

Tek je 2014. godine došla prva donacija u Derventu od Republike Hrvatske.